

Geleneksel Maraş Evlerinin Mimari Özellikleri

Aslıhan Ece PAKÖZ

Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Mimarlık Fakültesi, 27410, Gaziantep, Türkiye.

Geliş Tarihi (Received) : 13.06.2013 - Kabul Tarihi (Accepted) : 22.07.2013

Özet

Bu araştırma, Kahramanmaraş kent merkezinde bulunan geleneksel sivil mimari yapılarını inceleyerek genel karakteristiklerini tanımlamayı amaçlamaktadır. Araştırmanın kapsamını Maraş kentinin eski mahallelerinden; Ekmekçi, Gazipaşa, Kayabaşı, Kurtuluş, Turan ve Yörükselim mahallelerinde bulunan ve tescilli kültür varlıkları listesinde olan 50 ev oluşturmaktadır. Geleneksel kent dokusuna ait haritalar, eski fotoğraf ve gravürler, Adana Koruma Bölge Müdürlüğü ve Kahramanmaraş Müze Müdürlüğü'nden yapılara ait tescil fişleri araştırmanın temel materyallerini oluşturmaktadır. Araştırmada yapılara ilişkin yazılı ve görsel materyallerin yanı sıra yapıların rölöveleri hazırlanmış ve elde edilen bulgulara göre Kahramanmaraş kentinin geleneksel sivil mimari yapılarının genel karakteristikleri tanımlanmıştır. Araştırma sonucunda geleneksel Maraş evlerinin biçimlenmesinde iklim, topografya gibi doğal çevre özelliklerinden sosyal ve ekonomik yapıya dek uzanan bir dizi değişkenin etkili olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Kahramanmaraş, geleneksel ev, sivil mimari.*

Architectural Characteristics of Traditional Maras Houses

Abstract

This study examined structures of traditional civil architecture in the city center of Kahramanmaras and aims to describe the general characteristics. The meaning of this study ancient neighborhoods of the city of Maras, which is registered in the list of cultural assets Ekmekçi, Gazipasa, Kayabaşı, Kurtuluş, Turan and Yörükselim in 50 house is located in the urban. Maps of the traditional urban fabric, old photographs and engravings, Adana of Protection Regional Office and Kahramanmaras Museum Directorate registration slips structures are basic materials in this research. Structures, as well as the study of the written and visual materials prepared plans and drawings of these structures and according to the findings of the general characteristics of the structures described in traditional civil architecture of the city of Kahramanmaras. As a result, the formation of traditional houses of Maras climate, topography features of the natural environment such as the social and economic structure has been found to be effective in a variety of variables.

Key Words: *Kahramanmaraş, traditional house, civil architecture.*

İletişim Yazarı (Correspondence): Aslıhan Ece PAKÖZ. e-posta (e-mail): aslihan.pakoz@hku.edu.tr.

ISSN : 2147-6683

©2013 Hasan Kalyoncu Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Mimarlık Fakültesi

1. GİRİŞ

Türkiye'de Akdeniz Bölgesi'nin en doğusundaki şehir olan Kahramanmaraş; kuzeyde Sivas, kuzeydoğuda Malatya, doğuda Adıyaman, güneyde Gaziantep ve Osmaniye, batıda Adana, kuzeybatıda Kayseri şehirleri ile komşudur [**Şekil 1**]. Şehir; Merkez, Afşin, Andırın, Çağlayancerit, Ekinözü, Elbistan, Göksun, Nurhak, Pazarcık ve Türkoğlu olmak üzere 10 ilçe, 52 belde ve 476 köye sahiptir [**Şekil 2**].

Şekil 1. Türkiye iller haritasında K.Maraş'ın konumu
(<http://tr.wikipedia.org/wiki/Kahramanmaraş>)

Şekil 2. Kahramanmaraş il haritası
(<http://tr.wikipedia.org/wiki/Kahramanmaraş>)

Antikçağlardan beri sürekli olarak yerleşim alanı olan Maraş'ın şehir merkezi zaman içerisinde değişmiştir [**Şekil 3**]. Maraş'ın bilinen ilk şehir merkezi Elmalar Köyü civarı olarak kabul edilmektedir. Bu bölge, coğrafi olarak yerleşmeye uygun, iklim olarak serin, Erkenez suyunun kenarında ve kervan yollarının üzerinde bulunan höyükler dizisi üzerindedir. İncelenen kaynaklara göre Maraş şehri ilk kez buradaki Himlihöyük'te kurulmuştur (Koç, 2010).

Daha sonra İslam-Bizans çatışmalarıyla harap edilen Elmalar Köyü civarındaki şehir merkezi, Seyfüdevle tarafından M.S. 950 yılında Karamaraş adı verilen bölgeye taşınmış, ancak bu şehir de 1114'teki büyük depremle bütünüyle yıkılmıştır (Eyicil, 2009). Karamaraş'ın depremle

yıkılmasından sonra şehir merkezi 14.yüzyılda Dulkadiroğulları tarafından bugünkü merkezi olan Maraş Kale'si çevresine taşınmıştır. Dulkadiroğulları'nın ormanlık olan tepeler üzerindeki bulunan kale çevresini merkez olarak seçmesinin en önemli sebebi şehri düşman saldırılarından korumak olmalıdır (Atalay, 1916).

14. yüzyılda kale çevresine yerleşen şehirde bu yıllardan sonra şehir merkezi değişmemiş, Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde şehir aynı merkez etrafında gelişmeye devam etmiştir.

Şekil 3. Tarih içinde Maraş'ın şehir merkezleri (www.maps.google.com)

Dulkadiroğulları döneminde yapılan mimari eserler bugün şehir merkezinin temel mimari öğelerini oluşturduğundan bu dönem ve eserleri ayrıca önem taşımaktadır. Bu merkezde geleneksel şehir dokusunu oluşturan yapılar; savunma yapısı olarak Kale, dini yapı olarak Ulu Cami, sosyal yapı olarak Taş Medrese ve ticaret yapıları ise Eski Bedesten, Yeni Bedesten, Kapalı Çarşı ve Belediye Çarşısının içinde bulunduğu çarşı grubu olarak değerlendirilebilir (Paköz 2013) [Şekil 4].

Şekil 4. Kahramanmaraş'ın geleneksel şehir merkezi(www.maps.google.com)

Osmanlı döneminde de aynı merkezde gelişmeye devam eden kentte, 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında geleneksel Türk konut mimarisinin özelliklerini taşıyan evler yapılmıştır. Ancak şehrin yarısının harap olduğu Kurtuluş Savaşı sırasında, bu evlerin üçte biri yanmış, bununla birlikte pek çok mimari ve kültürel eser yok olmuştur. Günümüze ulaşmış olan evlerden 166 adeti korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmiştir.

Bu araştırma, Kahramanmaraş kent merkezinde bulunan geleneksel sivil mimari yapılarının incelenerek genel karakteristiklerini tanımlamayı amaçlamaktadır. Çalışmanın geleneksel Maraş evlerinin korunması ve gelecek nesillere taşınması çabalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu araştırmanın kapsamını Maraş kentinin eski mahallelerinden; Ekmekçi, Gazipaşa, Kayabaşı, Kurtuluş, Turan ve Yörükselim mahallelerinde bulunan ve tescilli kültür varlıkları listesinde olan 50 ev oluşturmaktadır. Geleneksel kent dokusuna ait haritalar, eski fotoğraf ve gravürler, Adana Koruma Bölge Müdürlüğü ve Kahramanmaraş Müze Müdürlüğü'nden yapılara ait tescil fişleri araştırmanın temel materyallerini oluşturmaktadır.

Araştırmada literatür ve saha araştırmasından meydana gelen iki aşamalı bir yöntem kurgulanmıştır. Çalışmanın yönteminin literatür araştırması aşamasında; Kahramanmaraş Müze, Belediye, Kültür Müdürlüğü arşivleri, Adana Kültür Varlıklarını Koruma Müdürlüğü arşivi; eski fotoğraflar için Kahramanmaraş'ta Belediye fotoğraf arşivi, İstanbul'da ise Alman Arkeoloji Enstitüsü fotoğraf arşivi incelenerek yapılara ait yazılı ve görsel bilgilere ulaşılmıştır. Çalışmanın saha araştırması bölümünde ise yapıların röloveleri hazırlanmış ve elde edilen bulgulara göre Kahramanmaraş kentinin geleneksel sivil mimari yapılarının genel karakteristikleri tanımlanmıştır.

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

3.1. Geleneksel Maraş Evlerinin Tarihsel Süreç İçinde Gelişimi

Maraş'ta günümüze ulaşan ve şehrin geleneksel sivil mimarisini oluşturan evlerin 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yapılmaya başlandığı anlaşılmaktadır. Bu dönemden önce şehirde, yapılışının kolay ve ucuz olması, zahire yapımına da olanak vermesi sebebiyle düz toprak damlı kerpiç evler inşa edilmiştir [**Şekil 5**].

Evliya Çelebi bu kerpiç evlerle ilgili olarak Seyahatname'de, "Maraş şehri 42 mahalledir, tamamı dere ve tepeler üzerinde bağlı, bahçeli, tatlı soğuk akarsulu, divanhaneli ve büyük saraylı 11 bin hanedir, hepsi toprak ve kireç örtülü, kâgir ve kerpiç duvarlı evlerdir" diye belirtmektedir (Kahraman, 2010). Bu konuda Besim Atalay 1900'lü yılların başında; "Maraş'ta çoğunlukla evler kerpiçtendir ve üzeri topraktır. Kiremit kullanılan yapıların çoğu Hıristiyanlara mahsustur" diye belirtmektedir (Atalay, 1916). Bu dönemde Maraş'ta yaşayan Hıristiyan halkın büyük çoğunluğunu Ermeniler oluşturmaktadır. 1911 yılı Osmanlı arşiv belgelerine göre Maraş'taki Ermeni nüfusu, toplam nüfusun % 21.5'ini oluşturmaktadır. Maraş'ta yaşayan Ermenilerin ticaret, kuyumculuk, bankerlik gibi işlerle, Müslümanların ise ziraat, dericilik ve marangozculuk gibi işlerle uğraştığı bilindiğinden (Koç, 2010), bu dönemde yapılan evlerin Müslümanlar tarafından, zengin Müslüman ve Ermenilere yapıldığı düşünülmektedir.

Şekil 5. Maraş Gravürü, 1879, E.J. Davis (www.houshamadyan.org)

19. yüzyılın ikinci yarısına ait kimi kaynaklarda bu tarihten bir süre önce şehirde karma (yarı kâgir yarı ahşap) sistem binalar yapılmaya başlandığı anlaşılmaktadır. Bu konuda Ali Cevad'ın 19. yüzyıl sonlarında yayımlanan Memalik-i Osmaniye'nin Tarih ve Coğrafya Lügati adlı eserinde: "Bugünlerde İstanbulkari yarım kağırhane ve güzel güzel binalar dahi olunarak şehre hoş bir manzara verilmektedir" şeklinde belirtilmektedir (Köker, 2010). Aynı şekilde 1871 yılı Maraş Sancağı Salname kayıtlarında, şehirdeki evlerin ve binaların büyük kısmının kerpiçten inşa edildiği ancak İstanbul'dakilere benzer yarı kâgir, üzeri kiremitlerle örtülü konak tipi meskenlerin inşa edilmeye başlandığı kaydedilmiştir (Toroğlu, 2008).

1965 yılı sayımına göre Maraş'taki toplam 13.072 konuttan 4.603'ü kerpiç, 1.361'i ahşap, 3.588'i karışık, 3.520'si ise betonarme strüktür ile yapılmıştır (Koç, 2010). Bu bilgiden 1965 yılında hala üzeri toprak damlı kerpiç evlerin şehirdeki konut yapılarından çoğunluğu oluşturduğu anlaşılmaktadır. Günümüzde Maraş şehir merkezinde kerpiç ev görülmemekle birlikte ilçelerde ve köylerde az sayıda da olsa örneklerine rastlanmaktadır. Bu bilgiler doğrultusunda günümüzde örnekleri incelenen ve geleneksel Türk konut mimarisinin özelliklerini taşıyan Maraş evleri için 19. yüzyılın sonlarına ve daha sonrasına tarihlenen Geç Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi sivil mimari eserleridir denilebilir. Bu sebeple bu çalışmada şehrin adı sözü edilen konulara göre dönemsel özelliğini vurgulamak için hem Maraş hem de 1973'te eklenen unvanıyla Kahramanmaraş olarak kullanılmıştır.

3.2. Geleneksel Maraş Evlerinin Tasarımını Etkileyen Faktörler ve Özellikleri

3.2.1. İklim özellikleri

Kahramanmaraş'ın ilçeleri birbirinden farklı coğrafi bölgelerde yer aldığından evlerin biçimlenişi de ilçelere göre değişiklik göstermektedir. Elbistan, Afşin ve Göksun ilçelerinde taş ve topraktan yapılmış, soğuğa karşı iyi korunmuş, Doğu ve İç Anadolu tipi konutları yapılırken güneybatıda geniş orman alanlarının varlığı nedeniyle ağaç malzemenin çok kullanıldığı evler yapılmıştır (Kanaçkırık, 1972). Şehir merkezi ise denize uzaklığı ve yükseltileri nedeniyle değişikliğe uğramış bir Akdeniz iklimi etkisindedir. Bu nedenle diğer Akdeniz şehirlerine göre kış şartları

daha soğuk olmaktadır ve Maraş evlerinin geleneksel Akdeniz evlerinden bazı farklılıkları ortaya çıkmaktadır. Örneğin Adana, Mersin ve İskenderun'daki geleneksel konutlarda çok geniş ve uzun pencereler yer alırken Maraş'ta daha sert kışlar olması nedeniyle pencereler daha küçük yapılmıştır. Bunun gibi bazı farklılıklarla beraber yine de bir Akdeniz şehri olan Maraş'ın evlerinde yaz mevsimine ait özellikler yaygındır ve evler kıştan çok yaz şartları düşünülerek yapılmıştır.

Maraş'ta kuzey ve batı yönleri hâkim rüzgâr yönüdür. Rüzgârların etkisiyle evlerin büyük bir çoğunluğu güneye ve batıya dönük yapılmıştır. Batıdaki dağlık alandan Maraş'a doğru esen ve "garbi" adı verilen, nemli olması yanında serinlik de getiren batı rüzgârları yaz aylarında çok istenir ve bu rüzgâr olumlu etkileri nedeniyle konutların kuruluşunda herhangi bir korunmayı gerektirmez. Batı rüzgârlarının olumlu etkilerine karşın, kuzey rüzgârlarının özellikle kış aylarında ısıyı önemli ölçüde düşürmeleri ve hızlarının fazlalığı nedeniyle olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bu olumsuz etkileri nedeniyle konutların kuzey duvarına pencere ve balkon yapılmamış ve konutlar güneye dönük olarak planlanmıştır.

3.2.2. Topografyanın kullanımı

Maraş evlerinin yönlendirilmesinde rüzgâr dışındaki diğer etken topografyadır ve şehir Ahır Dağı'nın güney yamacında kurulmuş olduğundan evler genellikle güneye yönlendirilmiştir. Ayrıca şehrin dere yataklarının aşındırdığı bir coğrafya üzerine kurulmuş olması sebebiyle evler buldukları dere yatağına da yönlenebilmektedir (Koç, 2008).

Evler doğal zemin düzleştirildikten sonra yapıldığı gibi doğal zemin olduğu gibi kabul edilerek de yapılmıştır. Evlerde görülen bodrum katın topografyadan kaynaklandığı ve zemin düzleştirilmeden yapılan evlerde bulunduğu görülmektedir.

Maraş'ta evlerin bulunduğu sokaklar, arazi yapısının eğimli olması dolayısıyla çoğunlukla dardır. Bu sebeple ortaya çıkan, "örtme" ya da "kabaltı" adı verilen ve üzeri bir evle kapatılan sokaklardan günümüzde sadece bir örnek bulunmaktadır [Şekil 6].

Şekil 6. Maraş'ta günümüzde tek örneği kalmış olan kabaltı (örtme)

3.2.3. Mekânlar ve kullanım özellikleri

Geleneksel evlerinin planlarını toplumsal etkenler şekillendirdiğinden mekânların kullanım özellikleri açısından evler arasında ortak özellik bulunmaktadır. Evlerin yapıldığı dönemde şehirde yaşayan insanların yakından veya uzaktan tarım ve hayvancılıkla ilgilenmesinden ve ihtiyaçlarının ortak olmasından dolayı evlerde ortak özellikler görülmektedir.

Maraş evlerin zemin katlarında genellikle ahır, samanlık, odunluk, ambar, tohumlukların saklanması için ayrı bölmeler ve bazen de kiler gibi yardımcı birimler bulunmaktadır. Zamanla şehir içinde hayvancılık yapma ve tohumlukları evlerde saklama durumunun ortadan kalkmasıyla bu mekânlar kullanılmaz olmuştur.

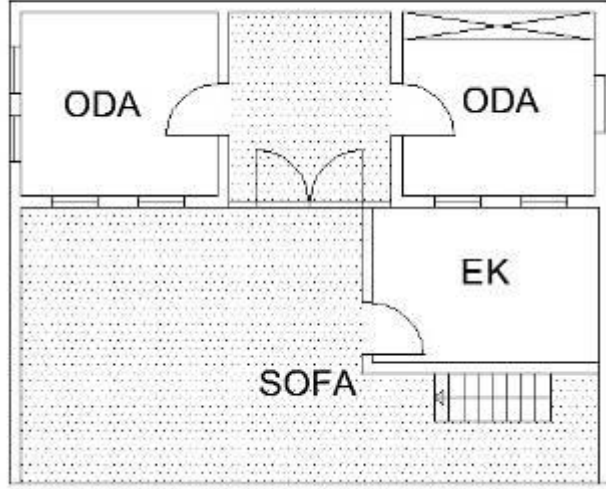
Mutfaklar özgün halinde genellikle ev dışında bahçede planlandığından günümüzde örneğine rastlanılmamıştır. Bugün sadece bahçe duvarlarında ocak veya baca kalıntısı görmek mümkündür. Bunun dışında mutfak, evin ikinci katında ya da zemin katta da planlanabilmektedir. Evlerde tuvalet, yapı içinde olabildiği gibi bahçenin evden uzak bir köşesinde de bulunabilmektedir. Günümüzde evin her katında ek olarak tuvalet, mutfak ve banyo yapıldığı görülmektedir.

Evlerin üst katları esas alınarak bir tipolojik sınıflandırma yapılmak istendiğinde incelenen evlerin çoğunluğunun dış sofalı plan tipinde olduğu görülmektedir. Bunun dışındaki diğer evler ise iç sofalı plan tipindedir.

Dış sofalı evler: İncelenen dış sofalı evlerde plan şekilleri birbirinden farklı olmakla birlikte, üst katlarda genellikle iki veya üç oda ve bu odaların önünde bir sofa bulunduğu söylenebilir. Kimi durumda dış sofa genişleyerek odaların arasında eyvan şeklinde devam etmektedir [**Şekil 7 ve 8**].

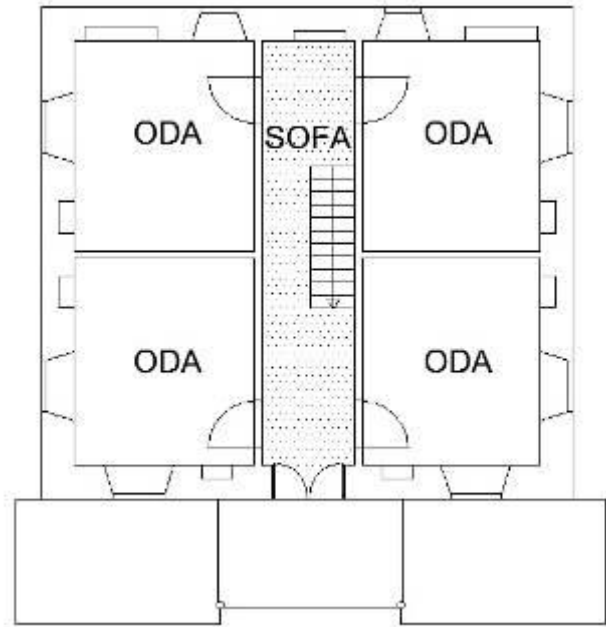

Şekil 7. Dış sofalı ev planına örnek (Envanter no:96)

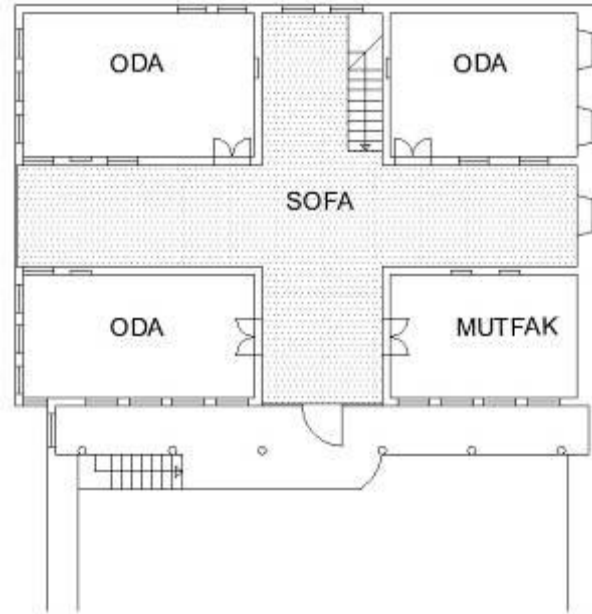
Şekil 8. Eyvanlı dış sofalı ev planına örnek (Envanter no:51)

İç sofalı evler: İç sofalı evlerde plan şekilleri farklılıklar gösterse de genellikle üst katlarda karşılıklı odalar ve bu odaların arasında sofa bulunmaktadır [Şekil 9]. Bu sofalara “gezinti” de denilmektedir (Anonim, 1967). Dışarıya tamamen açık olan sofaların daha sonra camekânla kapatıldığı görülmektedir. İç sofalı evler içinde orta sofalı plan tipine geçiş sayılabilecek ev örnekleri de bulunmaktadır. Bu evlerde sofa evin ortasında bulunmakta ve dört büyük oda evin dört köşesinde yerleşmektedir. Ancak tüm odaların kapıları karşılıklı olmadığından ve bu kapıların hepsi orta sofaya açılmadığından bu evler orta sofalı plan tipine değil iç sofalı plan tipine dahil edilmiştir [Şekil 10].

Şekil 9. İç sofalı ev planına örnek (Envanter no:142)

Şekil 10. İç sofalı ev planına örnek (Envanter no:32)

Dış Mekân: Evlerin genellikle avlusu bulunmaktadır ve avlular tandır taşı denilen yöresel taş malzeme ile kaplanmıştır. Kimisinde bahçe, sur gibi yüksek duvarlarla çevrelenmektedir. Evlerin bahçelerinde bulunan farklı geometrik formlarda taştan yapılmış küçük havuzların birçoğu günümüzde yok olmuştur. Bahçelerde birçok bitki mevcuttur ve bunlardan en çok dut, çam, asma, zeytin, nar ve incir ağacı göze çarpmaktadır.

3.2.4. Cephe Özellikleri

Geleneksel Maraş evlerinin dış cepheleri sade bir karaktere sahip olup cephede süsleme elemanlarına pek rastlanmaz. Ancak geçmiş tarihli fotoğraflarda kimi evlerde saçak altında kalemşi süsleme görülmektedir. Günümüze ulaşan evlerin sayısının az olması ve evlerde yapılan yanlış onarımlar sonucu cephelerdeki kalemşi örneklerin azaldığı düşünülmektedir. Evlerin dış cepheleri sıva-boya durumu açısından değerlendirildiğinde taş duvar olan kısımlara sıva-boya yapılmadığı, ahşap kısımlara ise sıva üzerine genelde beyaz (kireç badana) ve sarı tonlarında boya uygulandığı görülmektedir [Şekil 11-12].

Cephelerde görülen kat ve saçak çıkmalarını taşıyan ahşap payandaların, bazı evlerde içbükey profilli bir biçimde kapatıldığı görülmektedir [Şekil 13]. Cephelerde sac kaplamalı çıkma ve katlar görülmektedir. Bu uygulama ahşap yapıyı sudan ve soğuktan korumak için yapılmaktadır.

Şekil 11. Geleneksel Maraş evlerinden örnekler

Şekil 12. Geleneksel Maraş evlerinden örnekler

Şekil 13. Ahşap kaplama saçak çıkması (Envanter no:143)

Bazı evlerin dış cephelerinde veya avlu dış duvarlarında; yuvarlak, dikdörtgen ya da kemerli formda sokak çeşmesi görülmektedir. Birçok evde ise çeşme, bahçe içinde evin veya avlunun iç duvarında bulunmaktadır [**Şekil 14 ve 15**].

Şekil 14. Dış cephede çeşme örnekleri (Envanter no: 144, 201, 57, 28)

Şekil 15. Bahçe içerisinde çeşme örnekleri (Envanter no: 186, 99, 148)

3.2.5. Mimari elemanların özellikleri

İncelenen evlerde pencere boşlukları genellikle 1/2 oranında dikdörtgendir. Düz atkılı veya kemerli olan pencerelerin doğramaları ahşaptır ve genellikle düşey sürme (giyotin) veya kanatlı sistemdir [Şekil 16]. Pencerelerin çoğunun dış kısmında yatay olarak sıralanmış demir parmaklıklar bulunmaktadır.

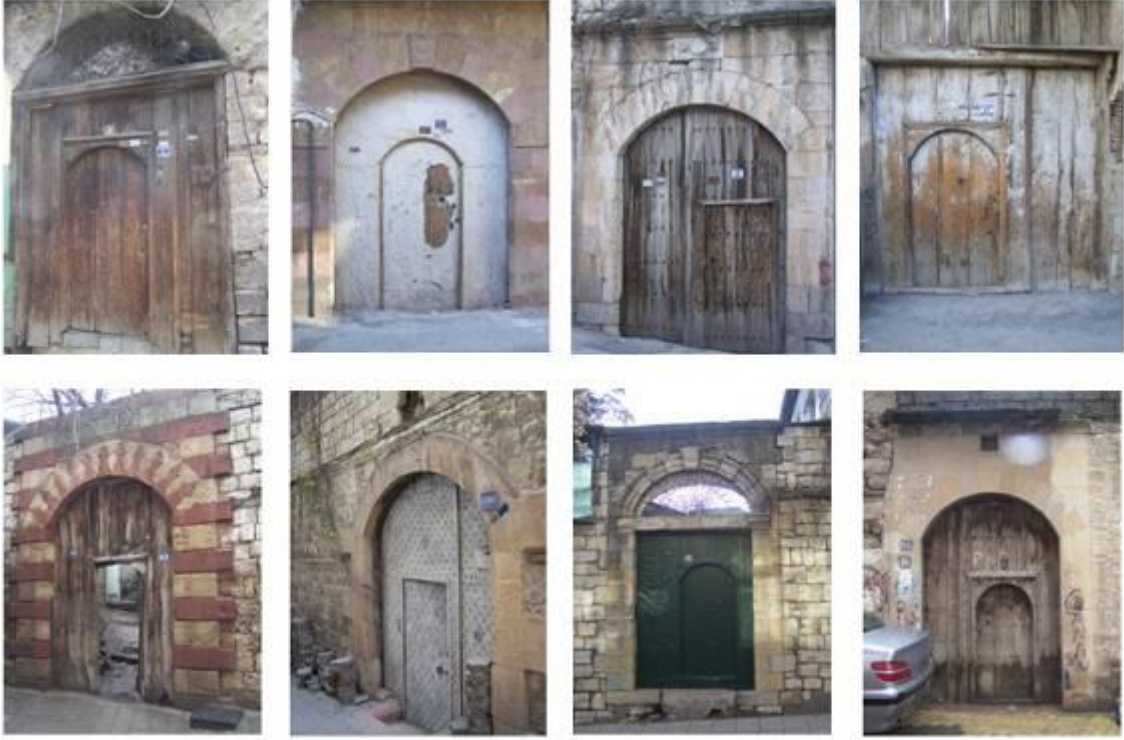
Şekil 16. Pencere tiplerinden örnekler

Taş duvarlı evlerde pencere boşluklarının iç mekânda büyütülerek daha fazla ışığın içeri alındığı görülmüştür [Şekil 17].

Şekil 17. Pencerenin içten ve dıştan görünüşü (Envanter no:99)

Maraş evlerinin belki de en tipik mimari elemanın avlu giriş kapıları olduğu söylenebilir. Birçok evde bulunan bu kapıların özelliği, iç içe iki kapıdan oluşmasıdır. Büyük bir kanat içerisine açılmış olan küçük bir kanatla ikili düzene sahip bulunan bu kapılarda, küçük kapı insanlar için, büyük kapı ise hayvan ve yük girişi için tasarlanmıştır. Kemerli ve düz atkılı şekilde olabilen bu kapılara büyüklü küçüklü iki kapıdan oluşmasından dolayı “enikli kapı” ya da “kuzulu kapı” denilmektedir (Demir, 2010) [**Şekil 18**].

Şekil 18. “Enikli kapı” örnekleri

Kapıların üzerinde tokmağa pek rastlanılmamakla birlikte kapının yerinden sökülüp bahçe içinde korunduğu bir örnekte kapı üzerinde el formunda bir tokmak görülmektedir. Bu örnekten diğer kapılarda da özgününde olabilecek tokmakların antika değeri nedeniyle yerlerinden söküldüğü düşünülmektedir. Bazı evlerde kapı üzerinde kitabe bulunmaktadır ve bu kitabeler avlu kapısı üzerinde ya da dış sofaya bakan iç kapı üzerinde olabilmektedir. [**Şekil 19**].

3.2.6. Malzeme ve Yapım Tekniği

Maraş'ta bulunan geleneksel evler yakın çevreden sağlanan taş, toprak ve ağaç malzeme ile yapılmıştır. Evlerin yapımında kullanılan taş malzeme şehrin kuzeyinde bulunan taş ocaklarından sağlanmıştır (Kanadıkırık, 1972). Ağaç malzeme ise şehrin Ahır Dağı'ndaki ormanlık alana yakın olması nedeniyle bu ormandan elde edilmiştir. Evlerin yapımında genellikle sedir, çam ve gürgen gibi ağaçlar kullanılmıştır (Ahır Dağı'ndan kesilen bu ağaçlar ile 19. yüzyıl başında dağın güneyi çıplak bir durum almış, 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra ağaçlandırma çalışması yapılarak bugün tekrar eski görüntüsüne kavuşmuştur).

Şekil 19. Kapı üzerinde bulunan kitabe örnekleri (Envanter no:99, 186)

Evlerin genelinde zemin katın kâgir (ahşap hatıl arası kaba yonu taş), üst katın ise ahşap karkas sistem olduğu gözlenmiştir. Zemin kat taş duvarlarının kalınlığı 0.60-1.10 metre arasında değişmektedir. Bu duvarlar ahşap hatılların arasına kaba yonu taşların döşenmesi ve derz dolgu malzemesi olarak toprak çamuru veya kireç kullanılması ile oluşturulmuştur. Genellikle ahşap hatıllar arasında üst üste 4-5 sıra taş yerleştirildiği görülmektedir. Üst katlar ahşap karkas arasına toprak kerpiç dolgu tekniği ile veya ahşap karkas üzeri bağdadi çita ve üzerlerine sıva uygulanması teknikleriyle yapılmıştır [**Şekil 20-21**].

Şekil 20. Ahşap karkas arasına kerpiç dolgu tekniği (Envanter no:180)

Şekil 21. Ahşap karkas üzeri bağdadi çıta tekniği (Envanter no:29)

Evlerin döşemeleri genellikle yuvarlak ahşap kirişler üzerine tahta çakılarak yapılmıştır. Bunun dışında zemin katları tonozlu evler de bulunmaktadır. Evlerin çatıları ahşaptır ve üzeri çinko veya kiremit ile kaplanmıştır. Yaz mevsiminde evlerin daha fazla ısınmasına yol açmasına rağmen, kiremite oranla daha az işçilik gerektirmesi ve kiremit gibi kırılma probleminin bulunmaması sebebiyle, evlerde son dönemde çinko kaplamanın daha çok tercih edildiği görülmektedir.

4. DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Ekonomik, sosyal, kültürel yapı, dini yaşantı ve daha birçok toplumsal etken Maraş halkının yaşam şeklini etkileyerek geleneksel evlerin oluşmasına yön vermiştir. Bununla birlikte evlerin planlanmasında etkili olan unsurlar sahada yapılan gözlemler sonucu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Maraş şehri Ahır Dağı'nın güney yamacında kurulduğundan evler genellikle güneye yönelmişlerdir. Ayrıca şehrin dere yataklarının aşındırdığı bir coğrafya üzerine kurulu olması sebebiyle bazı evlerin buldukları dere yatağına yönlendiği de görülmektedir. Geleneksel Maraş evleri, şehrin çevresinde en kolay bulunabilen malzemeler olan taş ve ahşapla inşa edilmiştir. Evlerin büyük çoğunluğunda zemin katlar kâgirdir ve duvarlar ahşap hatıllı kaba yonu yığma taş tekniği ile yapılmıştır. Bazı yapıların birinci ve ikinci katlarında bu taş duvarlar kısmen devam etmektedir. Yapıların üst katları çoğunlukla ahşap karkas sistem yapılmıştır. Bazı evlerde ahşap karkas üzerine bağdadi çıta tekniği kullanıldığı görülürken bazı evlerde ise ahşap karkas arası kerpiç dolgu tekniği kullanılmıştır. Yapılarda ahşabın tercih edilmesinin sebeplerinden biri de, Maraş şehir merkezinin 1. derece deprem bölgesinde olması ve geçmişte yaşanan büyük depremlerden tecrübe kazanarak depreme dayanıklı malzeme kullanılması olabilir.

Evler çoğunlukla zemin ve birinci kattan oluşan iki katlı yapıdadır. İkinci katı veya cihannüması bulunan evler de bulunduğu gibi topografyanın eğimli olması dolayısıyla bazı evlerde bodrum

katlar da görülmektedir. Evleri oluşturan mekânlar işlevlerine göre konumlanmıştır. Buna göre yardımcı mekânlar alt katta, yaşama mekânları üst katta yer almaktadır. Mutfaklar özgün halinde genellikle bahçede planlandığından günümüzde örneğine rastlanılamamıştır. Bunun dışında evin ikinci katında ya da zemin katta da planlanan mutfaklarda vardır ve bu mutfakların duvarında ocak, niş ve raflar görülmektedir. Bazı evlerde oturma ve yatak odasının duvarlarında da ocak bulunmaktadır. Evlerde tuvalet, yapı içinde olabildiği gibi bahçenin evden uzak bir köşesinde de bulunabilmektedir.

Plan şeması incelenen Maraş evlerinde iki plan tipi ile karşılaşmıştır. Evlerin planlarının çoğunluğu dış sofalı ve diğerleri ise iç sofalıdır. Dış sofalı evlerin planlarında genellikle sofaya açılan iki oda ve sofada merdiven yer almaktadır. İç sofalı plan tipindeki evlerde ise ortada sofa ve iki yanda odaların bulunduğu karniyarık sistem ile bu tipin çeşitleri görülmektedir. İncelenen evler arasında orta sofalı plan tipine rastlanılmamıştır.

Maraş evlerinin dış cepheleri sadedir. Cephelerde görülen kat ve saçak çıkmalarını taşıyan ahşap payandalar, bazı evlerde bağdadi çitalarla içbükey profilli bir biçimde kapatılmıştır. Evlerin cephelerine sıva ve boya uygulanmış, bazı evlerin bir cephesinin ya da çıkmasının sac ile kaplandığı görülmüştür. Bu uygulama ahşap yapıyı sudan ve soğuktan korumak için yapılmıştır. Kimi evlerde ayaz adı verilen, taş kaideli ahşap dikmeler üzerine ahşap döşemeli ve korkuluklu olarak yapılan, yapının dış sofasına eklenen geniş teraslar görülmektedir. Evlerde pencere boşlukları genellikle 1/2 oranında dikdörtgendir. Düz atkılı veya kemerli olan bu pencerelerin doğramaları ahşaptır ve genellikle düşey sürme veya kanatlı sistemdir. Pencerelerin önlerine metal parmaklıklar yerleştirilmiştir. Ayrıca metal malzeme kapı tokmaklarında, kilit ve menteşe düzeneklerinde ve evlerin birçoğunun üst örtüsündeki sac kaplamada da görülmektedir. Evlerin çoğu bahçelidir ve bahçeye enikli kapı denilen kapıdan girilir. Kapıların özelliği, iç içe iki kapıdan oluşmasıdır ve böylece büyük bir kanat içerisine açılmış bulunan küçük bir kanatla ikili düzenek sağlanmıştır.

Geleneksel Maraş evlerinin, şehrin fiziki şartlarına uygun ve yapıldıkları dönemde şehrin insanların ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde planlanmış olduğu görülmektedir. Maraş'ın geleneksel sivil mimarisinin özgün niteliklerinin korunması toplumsal mirasın sürekliliği açısından önemlidir. Bu bağlamda bu çalışmanın Kahramanmaraş'ın geleneksel mimarisinin korunmasına ve devam eden koruma amaçlı çalışmalara katkıda bulunacağı umulmaktadır.

YAZAR NOTU

Bu araştırma Yrd. Doç.Dr. Faruk Tuncer danışmanlığında yürütülen "Maraş Sivil Mimari Yapılarının İncelenmesi ve Gözlüklü Ali Evi Restorasyon Önerisi" isimli yüksek lisans tezinden faydalanılarak hazırlanmıştır. Makalede kullanılan tüm fotoğraflar yazar tarafından 2012 yılında çekilmiştir.

KAYNAKLAR

- Anonim (1967). *Maraş İl Yıllığı*. Ankara: Kahramanmaraş Valiliği Yayını.
- Atalay, B., (1916, çev. 1973). *Maraş Tarihi ve Coğrafyası*, İstanbul.
- Eyicil, A., (2009). *Yakın Çağda Kahramanmaraş*, Ukde Yayınları, Kahramanmaraş.
- Demir, A., (2010). “Beşikten Mezara Maraş Folkloru”, *Dağların Gazeli Maraş*, YKY, İstanbul.
- Kahraman, S. A., (2010). “Evliya Çelebi Seyahatnamesi’nde Maraş”, *Dağların Gazeli Maraş*, YKY, İstanbul.
- Kanadıkırık, E., (1972). “Maraş’ta Konut Tipleri”, AÜDTCF Coğrafya Araştırmaları Dergisi, 5-6: 253-281.
- Koç, K., (2008). “Maraş Şehirleşme Tarihi”, *Maraş Tarihi ve Sanatı Üzerine*, KSÜ Yayınları, Kahramanmaraş.
- Koç, K., (2010). *Kahramanmaraş’ta Sosyal Hayatın Fiziki Yapıya Etkisi*, Ukde Yayınları, Kahramanmaraş.
- Köker, O. (2010). “Osmanlı Dönemi’nden Maraş Sancağı Hakkında Bazı Veriler”, *Dağların Gazeli Maraş*, YKY, İstanbul.
- Paköz, A.E. (2013). *Maraş Sivil Mimari Yapılarının İncelenmesi ve Gözlüklü Ali Evi Restorasyon Önerisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Toroğlu, E., (2008). “Salnamelere Göre (1869-1908) Maraş Kazası’nda Nüfus, Yerleşme ve Ekonomik Faaliyetler”, *Maraş Tarihi ve Sanatı Üzerine*, KSÜ Yayınları, Kahramanmaraş.